

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav primární a preprimární edukace

**Tvorba a realizace projektu environmentální výchovy
v mateřské škole**

Bakalářská práce

Autor: Petra Krpatová

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Irena Tužinská

Hradec Králové

2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra Krpatová**
Osobní číslo: **P13212**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Název tématu: **Tvorba a realizace projektu environmentální výchovy v mateřské škole**
Zadávající katedra: **Ústav primární a preprimární edukace**

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce Tvorba a realizace projektu environmentální výchovy v mateřské škole je složena z teoretické a praktické části. V úvodu teoretické části je popsána environmentální výchova a její role v RVP PV. Dále jsou zde uvedeny pojmy potřebné k realizaci ekologického projektování v mateřské škole. V praktické části je zpracován projekt environmentální výchovy pro děti předškolního věku, který byl ověřen v praxi i s následnou evaluací.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Leblová E. (2012): Environmentální výchova v mateřské škole. Portál, Praha.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Irena Tužinská**
Ústav primární a preprimární edukace

Oponent bakalářské práce: **PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: **27. 11. 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. 6. 2015**

doc. PhDr. Pavel Vacek,
Ph.D.
děkan

PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 30. 6. 2015

.....

Poděkování:

Děkuji paní ředitelce Mgr. Ireně Tužinské za odborné vedení bakalářské práce a cenné rady, které mi při zpracování práce poskytla. Poděkování také patří rodičům a dětem, kteří se podíleli na realizaci projektu.

Anotace

KRPATOVÁ, Petra. *Tvorba a realizace projektu environmentální výchovy v mateřské škole*. [Bakalářská práce]. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 53s.

Bakalářská práce *Tvorba a realizace projektu environmentální výchovy v mateřské škole* je složena z teoretické a praktické části. V úvodu teoretické části je popsána environmentální výchova a její role v RVP PV. Dále jsou zde uvedeny pojmy potřebné k realizaci ekologického projektování v mateřské škole. V praktické části je zpracován projekt environmentální výchovy pro děti předškolního věku, který byl ověřen v praxi i s následnou evaluací.

Klíčová slova: environmentální výchova, projekt, dítě a ekologie, rodina.

Annotation

KRPATOVÁ, Petra. *Creation and realization of project of environmental education in a kindergarten*. [Bachelor Degree Thesis]. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015, 53 pp.

Bachelor thesis named Creation and realization of project of environmental education in a kindergarten is composed of theoretical and practical section. In the introduction of theoretical part is described environmental education and its role in FEP PE (Framework educational programme for preschool education). Further there are listed notions needed for realization of ecological projecting in a kindergarten. The project of environmental education of preschoolers which was verified in practice with following evaluation is processed in the practical section.

Keywords: environmental education, project, child and ecology, family.

OBSAH

1 ÚVOD	8
2 TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1 Environmentální výchova.....	10
2.1.1 Vymezení pojmů.....	11
2.1.2 Historický nástin vývoje EVVO v ČR.....	13
2.2 Cíle environmentální výchovy	15
2.3 Environmentální výchova v RVP PV	16
2.4 Projektová výuka	19
2.4.1 Typy projektů	20
2.4.2 Srovnání projektové a tematické výuky	21
3 PRAKTICKÁ ČÁST	23
3.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	23
3.2 Metodický přehled	23
3.3 Výchovný a vzdělávací prožitkový program pro děti v MŠ	25
3.4 Reflexe projektu a zhodnocení.....	40
3.5 Shrnutí, zodpovězení výzkumných otázek	40
4 ZÁVĚR	47
5 Seznam obrázků	49
6 Seznam literatury	51

1 Úvod

„Abychom pochopili pravidla ekologického chování a dokázali se jimi řídit, potřebujeme vlastnosti a schopnosti jako jsou: láska k přírodě, omezování vlastních potřeb, šetrnost, schopnost rychle se přizpůsobit měnícím se podmínkám a schopnost vlastního úsudku a jednání. Předpokladem pro rozvoj těchto vlastností je ochota poznat sám sebe a síla pracovat na sobě. Základy je proto nutné položit již u malých dětí.“
(Elfriede Pausewangová In Hronešová, 2004, s. 1)

V dnešním moderním světě plném elektroniky a dalších technologií, děti ztrácejí kontakt s přírodou. V posledních letech dochází k velkému odcizení člověka přírodě. Děti tráví ve venkovním prostředí méně času a své zážitky a dobrodružství prožívají spíše virtuálně. Příroda poskytuje dětem velké množství podnětů. Tyto podněty jsou pro dítě nenahraditelné, jsou důležité pro rozvoj zdravé osobnosti a celkového zdraví dítěte. Je důležité již od útlého dětství přijmout návyky, které jsou příznivé k životnímu prostředí. A právě tvorbou těchto návyků se zabývá environmentální výchova.

Předškolní věk je tajuplný čas, který je nesmírně důležitý pro vývoj dítěte i pro celý jeho život. Snažila jsem se najít způsob, kterým bych v dětech probudila hlubší zájem o přírodu a poskytla dětem dostatek podnětů pro nové poznání a prožitky.

K tématu mé bakalářské práce mě přivedla rekonstrukce školní zahrady, ve které docházelo ke kácení starých, nemocných stromů. Změny na zahradě děti vnímaly velmi negativně a začaly se o život stromů více zajímat. V návaznosti na tyto události a podnět dětí, jsem sestavila projekt, zaměřený na environmentální výchovu.

Cílem mé bakalářské práce je vytvoření environmentálního projektu pro děti předškolního věku se zapojením jejich rodiny. Uvědomění si společné sounáležitosti člověka a přírody za pomoci realizace tohoto projektu. Zapojení rodičů s dětmi do dalších ekologických projektů v mateřské škole.

Bakalářská práce je strukturována do dvou částí, do části teoretické a praktické. V teoretické části uvádím základní pojmy environmentální výchovy, historický nástin EVVO v České republice, cíle environmentální výchovy a vztah Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání k EVVO. Dále v práci popisují

projektovou výuku a srovnávám ji s výukou tematickou. V mé práci se snažím ukázat klady projektového vyučování a důležitost zapojení rodiny.

V praktické části jsem sestavila environmentální projekt na téma Strom pro život, který jsem realizovala v Mateřské škole Pospíšilovo náměstí v Pardubicích se zapojením rodiny.

V závěrečné části práce popíši význam projektování v rámci ekologické výchovy a důležitost zapojení rodičů do činností projektu. Podám několik příkladů ekologických aktivit, do kterých by se mohli zapojit rodiče s dětmi v rámci mateřské školy a tím pomoci dětem prohloubit pocit sounáležitosti člověka a přírody.

Za účelem dosažení cíle práce použiji tyto metody a pracovní postupy - práce s odbornou literaturou a projektovou výuku.

Za nejdůležitější považuji probudit v dětech kladný vztah k přírodě, umožnit dětem osobní zkušenost s přírodou, nechat jim ji zažívat všemi smysly. Očekávám, že přínosem mé práce bude prohloubení vztahů a vzájemné spolupráce rodiny, dětí a mateřské školy.

2 Teoretická část

2.1 Environmentální výchova

Environmentální výchova je termín zaváděný ministerstvem životního prostředí od konce devadesátých let minulého století. Odhaluje důsledky lidské činnosti, která devastuje a ohrožuje veškerý život na Zemi. Vychovává k odpovědnému vztahu k přírodě a její nenahraditelné ceny pro život. Hlavním cílem environmentální výchovy je vytvoření pozitivního vztahu k přírodě, schopnost estetických prožitků v souvislosti s přírodou. Dále zkoumá vztahy v přírodě a vliv člověka na ni. Věnuje se budování správných hodnot, postojů a kompetencí k péči o přírodu. Součástí těchto postojů by mělo být i to, aby se člověk dokázal omezit, odříct si, vzdát se spotřebního způsobu života ve prospěch planety. (Lébllová, 2012)

Ve všech vyspělých zemích je environmentální výchova součástí jak základního, tak odborného a vysokoškolského vzdělávání a s některými tématy se děti seznamují již v předškolním věku. V České republice je začleněna do rámcových vzdělávacích programů. (Bečvářová, Soloshych, 2012)

Tématy environmentální výchovy, podle paní Bečvářové (2012), jsou například tyto oblasti:

- Energie (šetření, alternativní energie)
- Hospodaření s odpady (třídění odpadů)
- Jaderná energetika
- Obnovitelné a neobnovitelné zdroje
- Ochrana přírody, chráněné oblasti a druhy
- Ozonová díra
- Udržitelný rozvoj
- Změny klimatu (oteplování)
- Znečištění životního prostředí, vody a ovzduší

Environmentální výchova může být i zdůvodňována jako prevence hrozeb lidskému společenství, pocházejících z neudržitelného překročování přírodních limitů, jak uvádí ve své knize pan Jan Činčera (2007).

Podle Alberta Schweitzera (1993) je každá živá bytost hodná úcty a základních estetických ohledů, zasahování do jejího životního příběhu je oprávněno jen v případě nutnosti. Pokud přijmeme toho východisko, stává se environmentální výchova samozřejmou součástí etické výchovy člověka, umožňující jeho zařazení do společnosti. (Činčera, 2007, s. 11)

Na zodpovědném chování k životnímu prostředí se podílejí tři hlavní kategorie. Jednou z nich je budování citlivosti k životnímu prostředí v raném věku, kdy jsou děti rozvíjeny na principu vlastních zkušeností a prožitků v přírodě. Dalším prvkem je vlastnictví, které obsahuje hlubokou znalost problematiky životního prostředí a jeho zkoumání. Poslední kategorií jsou vědomosti a dovednosti, které je potřeba umět použít v praxi při každodenním jednání. (Palmer, 1998)

2.1.1 Vymezení pojmů

Ekologie je věda zkoumající vzájemné vztahy mezi živými organismy i vzájemné vztahy těchto organismů k jejich prostředí. Jedná se o nauku o souvislostech v přírodě. Stručně by se také dalo hovořit o vědě o ekosystémech. (Máchal, 2008, s. 18)
“Ekologický je synonymum pro šetrný k přírodě.” (Lébllová, 2012, s. 15)

Ekologický výukový program (EVP) je interaktivní tvořivá výchovně vzdělávací lekce s cílem obohatit učivo všech stupňů škol o ekologický rozměr. Cílem ekologických výukových programů je pojednat o určitém tematickém celku učiva v souvislostech, rozvoj komunikativních a kooperativních dovedností dětí, utváření přátelských postojů vůči přírodě a životnímu prostředí. EVP probíhá nejčastěji mimo školu, tj. v přírodě, na zahradě, ve středisku ekologické výchovy apod. (Máchal, 2008)

Ekologická výchova (EV) je obor, který rámec přírodovědy přesahuje. Jejím základem je zkoumání vztahů mezi organismy a jejich prostředím. V minulosti se zaměřovala pouze na osvětu a ochranu vzácných druhů. (Lébllová, 2012, s. 15)

Ekologická výchova si klade za cíl směřovat k dokonalé harmonii cítění, myšlení a odpovědnému chování člověka k vnějšímu prostředí, živým organismům, ostatním

lidem I vůči sobě samému, a patří tedy k systematizujícím oborům výchovy. (Ledvinková a kol., 1992 In Valtrová, 2015)

Environmentalistika zkoumá působení člověka na ekosystémy. Její náplní je ochrana životního prostředí, prevence znečišťování životního prostředí, náprava a prevence škod vzniklých působením lidí. Dále zahrnuje ochranu přírody, monitoring složek životního prostředí, využívá přírodních zdrojů, nakládání s energiemi, péče o zdraví lidské populace apod. (Bečvářová, 2012, s. 10)

EVVO je zkratka termínu použitého ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Byl přijat vládou v roce 2000. (Lébllová, 2012, s. 16)

“Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.” (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, §16).

Výchova k udržitelnému rozvoji. *“Rozumíme jí odmítnutí “konzumu” a přijetí zdravého životního stylu. Předpokládá široké a hluboké pochopení zákonitostí vývoje společnosti v oblasti sociální, ekonomické i kulturní.”* (Bečvářová, 2012, s. 11)

V předškolním vzdělávání, na které je má práce zaměřena, se formují základy ekologického cítění dětí. V tomto období je důležité nechat dětem volný prostor pro jejich vlastní prožitky a nechat je vnímat okolní svět všemi smysly.

Výchova prožitkem neboli výchova dobrodružstvím. Termín výchova prožitkem užíváme jako zkrácenou formu pro pedagogický (didaktický) styl učitelky, v němž uplatňuje způsob, kterým se dítě předškolního věku učí a naučí samo spontánně – prožitek a zkušenost. Prožitkové učení je založeno na citovém prožívání a osobních zkušenostech, zasahuje celou osobnost dítěte. Pocit objevování, uchopení, porozumění vychází zvnitřku osobnosti. Tím, že dítě proniká do problému, nalézá řešení, pojmenovává, co se dozvědělo, nachází smysluplnost získaného poznatku. Tato dovednost pro život dává uspokojení, ovlivňuje chování, postoje, někdy nastává i změna osobnosti dítěte.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla se vztahují na pedagogické činnosti probíhající ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení. Jsou závazná pro předškolní vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách s programem upraveným podle speciálních potřeb dětí a v přípravných třídách základních škol. RVP PV stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který může navazovat základní vzdělávání, a jako takový představuje zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů i jejich uskutečňování. RVP PV určuje společný rámec, který je třeba zachovávat. Je otevřený pro školu, učitele i pro děti a vytváří tak podmínky k tomu, aby každá škola, resp. pedagogický sbor, jakákoli odborná pracovní skupina, profesní sdružení či každý jednotlivý pedagog mohli - za předpokladu zachování společných pravidel - vytvářet a realizovat svůj vlastní školní vzdělávací program. S platností nového školského zákona se RVP PV stává dokumentem směrodatným nejen pro nositele předškolního vzdělávání (pro pedagogy), ale také pro zřizovatele vzdělávacích institucí i jejich odborné a sociální partnery. (RVP PV, 2004)

2.1.2 Historický nástin vývoje EVVO v ČR

V historickém kontextu se ekologická (environmentální) výchova jeví jako poměrně mladé téma. Její rozvoj úzce souvisí s rozvojem poznání a stavem životního prostředí. Výchova, vzdělávání, osvěta a veřejné povědomí o životním prostředí byly v minulosti vázány především na aktivity ochrany přírody. V roce 1918 tehdejší ministerstvo školství a národní osvěty rozšiřuje svou působnost a svých podřízených orgánů na přírodní památky. Již v roce 1919 byli jmenováni konzervátoři pro ochranu přírody, a to jak pro celý stát, tak pro jednotlivé okresy. Ve stejném roce byl zřízen rektorát ochrany přírody na Karlově Universitě v Praze a o rok později i na Českém vysokém učení technickém v Praze na fakultě zemědělského a lesního inženýrství.

Nový rozmach ochrany přírody a myšlenek s ní spojených nastal po skončení druhé světové války. V roce 1946 začal vycházet věstník státní péče o ochranu přírody a krajiny, který se od roku 1952 začal systematictěji zabývat také otázkami výchovy k ochraně přírody. V padesátých letech minulého století reprezentoval ochranu přírodu Sbor ochrany přírody při Společnosti Národního muzea v Praze, dalším pokračovatelem

byl Svaz pro ochranu přírody a krajiny v ČSSR, založený v roce 1969. (Bečvářová, 2012)

Největší z nevládních neziskových organizací zaměřených na životní prostředí byl Český svaz ochránců přírody, který přetrval až do dnešní doby. V současné době pracuje v rámci ČSOP přibližně 340 základních organizací sdružujících asi 5200 dospělých a 123 útvarů mladých ochránců přírody, sdružujících asi 3500 dětí.

V 70. letech nabývá zájmu o životní prostředí a výchovu. Cílem výchovy už není vzbudit zájem o čistou ochranu přírody. Výchovy se začínají dotýkat základní problémy lidstva. Hovoří se o výchově k ochraně a tvorbě životního prostředí, později o výchově k péči o životní prostředí. Ředitelům škol byl v roce 1975 poskytnut metodický materiál pro zařazení těchto pěti témat do výuky: člověk a příroda, přírodní zdroje, rostliny a živočichové, lesy a zeleň v krajině, ochrana přírody a její význam. (Bečvářová, 2012)

V roce 1985 ve své výzkumné zprávě zdůvodňuje RNDr. Danuše Kvasničková, CSc. zavedení pojmu „ekologická výchova“, která zdůrazňuje všestranné poznávání a respektování zákonitostí ve vztazích člověka a prostředí. Československo se také zúčastňuje mezinárodních konferencí věnovaných ekologické výchově. V osmdesátých letech se ujalo označení „ekologická výchova“ zdůrazňující uplatňování ekologických aspektů ve vzdělávání.

V 90. letech bylo ministerstvo životního prostředí podporou pro ekologickou výchovu, později na jeho půdě vznikl Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) České republiky. Ministerstvo životního prostředí je odborným garantem a zároveň je odpovědné za kontrolu plnění. Hlavním cílem EVVO je, aby obyvatelstvo získalo povědomí o životním prostředí, což by se mělo projevit v přístupu. Ale dá se říci, že je to i základ všeobecného vzdělání. EVVO postupuje napříč všemi ministerstvy, proto byla zřízena mezirezortní pracovní skupina, která tento program zpracovala. Větší spolupráce v oblasti EVVO panuje mezi MŽP a MŠMT, to má v rukou budoucnost a to skrze kompetence pro vzdělávání a výchovu dětí a mládeže. EVVO bude v 21. století hrát v celosvětovém měřítku stále významnější úlohu. (Bečvářová, 2012)

2.2 Cíle environmentální výchovy

„Cílem environmentální výchovy je 1. posílit naše vědomí a porozumění ekonomické, sociální a ekologické provázanosti v městských i venkovských oblastech; 2. poskytnout každému příležitost dosáhnout znalostí, hodnot, názorů, odpovědnosti a dovedností k ochraně a zlepšování životního prostředí; 3. tvořit nové vzorce chování jednotlivců, skupin i společnosti jako celku vstřícné k životnímu prostředí“ (Tbilisi Declaration 1977 In Činčera, 2007, s. 12)

Tato formulace poprvé zazněla na mezinárodní konferenci v Tbilisi roku 1977. Environmentální výchova od té doby získala své specifické místo a začala usilovat o formování znalostí, postojů a kompetencí k jednání. (Činčera, 2007)

Z mého pohledu uvádím, několik důležitých cílů environmentální výchovy, které by se měly realizovat již od raného dětství. Hlavním záměrem EV je rozvíjet v dětech vědomí rozmanitosti forem života a pocit odpovědnosti za životní prostředí.

Paní Kulichová (2003 In Bečvářová, 2012, s. 19) definuje cíl jako zamýšlený výsledek činnosti, ke kterému učitelka společně s dětmi směřuje. Cíle by měly být přiměřeně náročné, srozumitelně formulované. Obecné cíle jsou nadřazeny cílům konkrétním.

Environmentální výchova v mateřské škole je velmi důležitá. Díky ní mají děti příležitost vyzkoušet si vše sami, mají možnost získat osobní zkušenosti s přírodou, vnímat ji všemi smysly.

Hlavním záměrem environmentální výchovy by měl být člověk s rozvinutým zájmem o přírodu, s touhou ji poznávat a potřebou ji aktivně ochraňovat. Měla by se zlepšit stále nižší úroveň komunikace s přírodou, zvláště u městských dětí. Nechat je zažívat přírodu jako prostor pro poznávání a učení, hry a relaxaci. (Léblková, 2012)

2.3 Environmentální výchova v RVP PV

Dítě a jeho tělo

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti biologické je stimulovat a podporovat růst a neurosvalový vývoj dítěte, podporovat jeho fyzickou pohodu, zlepšovat jeho tělesnou zdatnost i pohybovou a zdravotní kulturu, podporovat rozvoj jeho pohybových a manipulačních dovedností, učit se sebe obslužným dovednostem a vést je ke zdravým životním návykům a postojům.“ (RVP PV, 2004)

Všechny tyto dílčí vzdělávací cíle můžeme uskutečnit na čerstvém vzduchu, při pobytu venku, při překonávání přírodních překážek s pohybovým vyžitím ve volném prostoru. Během environmentálních aktivit můžeme zařadit různé pohybové hry, využívat přírodní překážky, terén k rozvoji pohybové dovednosti, hrubé i jemné motoriky. Děti se naučí vnímat přírodu všemi smysly – zrakem, sluchem, hmatem, čichem popř. chutí. Děti si dále uvědomují co je zdravé a co ne, co je bezpečné, jak se správně oblékat. Při pobytu venku děti zjistí, že příroda je zdrojem kladných estetických prožitků, které utvářejí u dětí kladný vztah k přírodě. (Bečvářová, 2012)

Dítě a jeho psychika

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení.“ (RVP PV, 2004)

Tato oblast zahrnuje podoblasti, kterými jsou jazyk a řeč, poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace, sebepojetí city a vůle. Nejlépe jsou všechny dílčí vzdělávací cíle naplňovány v průběhu didaktických her. Pro předškolní věk je dobré využívat narativní pantomimu, při níž se všichni pohybují podle obsahu vyprávěného příběhu. (Bečvářová, 2012)

V této oblasti se můžeme zaměřit na popisování smyslových vjemů, zážitků, pocitů. Rozšíříme u dětí slovní zásobu o nové pojmy a názvy živočichů, rostlin a jejich částí, počasí apod.

Dítě a ten druhý

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v interpersonální oblasti je podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zjišťovat pohodu těchto vztahů.“ (RVP PV, 2004)

V přírodě lze hrát řadu her, které posílí vztahy mezi dětmi i jejich vztah k prostředí, ve kterém se pohybují. Při řízených činnostech i volné hře se budou děti učit respektovat a tolerovat lidi ve svém okolí. Při činnostech ve školce se budou učit vzájemně naslouchat, při různých hrách s přírodní tematikou se budou učit dodržovat pravidla. Budeme podporovat autentické vyjadřování, prosociální chování, povědomí o mezilidských a morálních hodnotách. Velmi vhodné jsou dramatické hry, při kterých mohou děti vyjádřit své pocity. (Lébllová, 2012)

Dítě a společnost

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti sociálně-kulturní je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních a duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody v jeho sociálním prostředí.“ (RVP PV, 2004)

V této oblasti se asi nejvíce budeme věnovat rozvoji společenského soužití a spolupráci. Učit se respektovat a utvářet pravidla, pro chování v přírodě, městě, škole apod. Vhodné jsou hry pro orientaci v prostoru či hry pro rozvoj skupinové citlivosti nebo hry simulační. (Bečvářová, 2012)

Dítě a svět

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dopadu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.“ (RVP PV, 2004)

Hlavním cílem této oblasti v environmentální výchově je poskytnout dítěti povědomí o okolním světě, o vlivu člověka na životní prostředí. K rozvoji této oblasti je dobré zařadit dramatické hry, výtvarné činnosti s přírodninami, vycházky do přírody, cvičení problémových situací apod.

2.4 Projektová výuka

„Neučíme pro minulost ani současnost, ale pro budoucnost. Každá výchova je tak směřována do nejisté budoucnosti a současně projekcí našich přání a představ o tom, jaká by budoucnost měla být. Každá výchova se tak stává projektem.“ (Činčera, 2007, s. 7)

„Projekt je považován za metodu vyučování (Vrána, 1934; Tomková, 1998; Maňák, 2003; Kratochvílová, 2006) nebo za organizační formu vyučování (Skalková, 1995; Solfronk, 1995; Kašová, 1995). Je však pojímán i jako specifický způsob zpracování obsahu vyučování.“ (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009, s. 13)

Projektová výuka je příkladem otevřeného vyučování, jde o liberální formu výuky, která z hlediska výchovně-vzdělávacího cíle klade důraz na zájmy a schopnosti dětí. (Švecová, 2001 In Bečvářová, 2012)

Pro správné definování projektu či projektové metody se dá těžko napsat nějaká univerzální definice. Hlavním úkolem projektové metody je umožnit dětem získat zkušenosti vlastní praktickou činností a umožnit jim experimentovat a objevovat okolní prostředí všemi smysly. Důležitým krokem při projektování je probudit v dětech týmovou spolupráci. Hlavní postavení u dětí předškolního věku má hra. *„Hra je definována jako nejvyšší forma svobodného učení a jedná se o velmi mnohostranný i různě interpretovaný způsob lidského jednání.“ (Rašková, 2015).* Pokud do her a činností zařadíme práci s obrázky, čtení příběhů a pohádek, poslech příběhů, které děti doplní svým komentářem, vyjádří své pocity, dále výtvarné a kresebné činnosti, vymýšlení příběhů, jednoduchá vysvětlení a poučení, nácviky jednotlivých dovedností aj.

Projekt neboli projektová výuka rozvíjí neformální spolupráci s rodinou. Rodiče jsou vyzváni k účasti na školním životě, např. přípravy a realizace různých činností. Projekt je realizován na zkušenostech dětí, které jsou založeny na aktivním vztahu k přírodnímu i společenskému prostředí, ve spojitosti s reálným životem se u dětí probouzí zájem o veškeré poznávání.

2.4.1 Typy projektů

Projekty se rozlišují podle několika kritérií. Pro využití v mateřské škole se zpravidla kritériem stává počet zapojených dětí, časový interval, rozsah a účel projektu.

Projekty můžeme rozlišovat podle různých kritérií:

a) podle navrhovatele;

- spontánní- vyrůstající z potřeb a zájmů dětí
- uměle připravené – vnesené do práce učitelem, vychovatelem
- mezityp

b) podle místa;

- školní
- domácí
- mezityp – mohou na sebe dobře navazovat

c) podle počtu dětí;

- individuální
- kolektivní – skupinové, třídní, celoškolní
- mezityp spojující individuální a kolektivní projekty

d) podle množství vynaloženého času;

- krátké
- dlouhé

e) podle velikosti;

- malé
- velké

f) podle organizace (Bečvářová, 2012)

Projekt může být z časového hlediska vytvořen jako krátkodobý (dva až pět dnů), nebo jako dlouhodobý, a to maximálně na dva až tři týdny. Čím mladší děti, tím by projekt

měl být spíše kratší. Projekt je zaměřen na téma, ale navíc se soustřeďuje na jeho jádro, které ovlivňuje hlavní cíl. Projekt má mít podobu integrovaného celku složeného z různých vzdělávacích oblastí. Celý proces projektu směřuje k vytvoření konkrétního výstupu – produktu, který vzniká ve spolupráci všech dětí, které se na něm podílejí. (Kořátková, 2014)

2.4.2 Srovnání projektové a tematické výuky

V této kapitole vysvětlím rozdíly mezi tematickým a projektovým vyučováním. Projekty často vznikají z tematické výuky. Proto je možné tematickou i projektovou výuku vzájemně propojovat.

Tematické vyučování vychází z určitého tématu. Důležité pro realizaci je vhodná volba tématu, citlivě řazený obsah a vhodná časová dotace. Témata by měla být vybírána s ohledem na to, aby byla dětem blízká, zajímala je. Pozornost tematickým činnostem by měla probíhat vícekrát denně (např. při vycházkách, ve výběru příběhu, při nabídce knih, pomůcek apod.). Významné je propojení jednotlivých činností, kde se dítě může s tématem znovu setkávat. Jde o řazení jednotlivých činností, které se obsahově, pocitově, tvořivě vážou k danému tématu. (Kořátková, 2014)

Souhrnně je možné říci, že projekty a tematické celky:

- Umožňují dlouhodobé sledování určitého tématu z více stran.
- Kladou důraz na aktivitu dětí.
- Kladou důraz na kontakt s realitou a světem kolem sebe.
- Vedou k integrovanému přístupu ve výuce (propojení více předmětů). (Činčera, 2007, s. 63)

Projektové vyučování je úkolem dítěte, které přebírá odpovědnost za splnění dané činnosti za pomoci učitele a rodiče. Od motivace a vlastního zájmu, přes mapování a třídění poznatků, směřuje ke konkrétnímu produktu. Produkt určuje celkový proces a závěrečný výsledek projektu. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009)

Projekt obsahuje teoretické i praktické činnosti, směřující ke konečnému produktu. Základními znaky projektového vyučování jsou odpovědnost za vlastní učení, samostatné objevování poznatků, jejich okamžité zúročení, dotahování úkolu do konce. Produkt projektu dává práci smysl, motivuje děti k činnosti a řídí průběh práce. Obsahovým základem projektu je téma za života. Do spolupráce na projektu často vstupují i další lidé, například rodiče. (Kašová, 2012)

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cíl výzkumu: Uvědomit si, že svým chováním mohu ovlivnit prostředí, ve kterém žiji.

Druhotný cíl: Dokázat pojmenovat stromy v okolí školy. Vytvořit si povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou.

Z toho vyplývají tyto výzkumné otázky:

- V jaké míře se děti naučí během jednoho týdne poznat 5 druhů stromů?
- Jaký mají děti vztah k přírodě, ekosystému lesa?
- Jak se dětem líbily činnosti, které během programu vykonávaly?
- Jaké nové zkušenosti si z projektu děti odnesly?
- V jaké míře se rodiče zapojili do projektu?

3.2 Metodický přehled

Jarní tematický celek pro děti předškolního věku

Základní charakteristika	<p>Celek je zaměřen na poznávání stromů na školní zahradě a v okolí mateřské školy. Je rozdělen na pět částí.</p> <p>Záměrem celku je naučit děti vnímat svět přírody v jeho rozmanitosti, pestrosti, různorodosti a pozoruhodnosti. Umožňuje jim vnímat přírodu všemi smysly, vytvořit si základní představu o tom, co potřebuje strom ke svému růstu, ke svému životu.</p>
Vzdělávací východiska	<p>Základním východiskem je vnímání a ochrana životního prostředí v kontextu soužití lidí a stromů.</p> <p>Dalším vzdělávacím východiskem je poznávání</p>

	<p>přírody ve svém okolí:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stromy jsou důležitou součástí našeho života a zaslouží si naši pozornost a péči • co stromy potřebují k životu • ochrana stromů • strom je domov pro zvířátka
Dílčí vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvíjet řečové, jazykové a komunikační dovednosti • Rozvíjet fantazii, představivost, smyslové vnímání • Rozvíjet pohybové, hudební a výtvarné schopnosti a dovednosti • Upevňovat ohleduplné chování a respekt k živé a neživé přírodě • Mít povědomí o přírodním prostředí (o lese) • Vědět, odkud je dřevo a co se z něho vyrábí • Umět pojmenovat některé stromy v lese • Osvojit si základní představu o tom, jak vyroste nový strom
Přibližná délka realizace, doporučené období k zařazení	5 – 10 dní, lze využít i jako celoroční projekt se zařazením dalších navazujících projektů.
Věková skupina	Věkově smíšená skupina dětí ve věku 3-5 let – střídání aktivit, ve kterých dostávají prostor děti mladší i starší, a přesto sdílejí všechny aktivity společně.

Jiné	U všech aktivit je důležitá motivace a následný aktivní přístup dětí k řešení problému. Spolupráce s rodinou, s ostatními třídami v MŠ.
Nabídka činností	Pozorování přírody, vycházky, pohybové hry, hudební a výtvarné činnosti, dechová a relaxační cvičení, hry na rozvoj smyslů, práce s encyklopediemi, rozvoj grafomotoriky.
Co potřebujeme	Atlasy rostlin a stromů, přírodniny, papíry, výtvarný materiál, rytmické nástroje, deky, kbelíky, květináče, a hlavně oči a uši, které vidí a slyší i to, co jiní nevidí a neslyší...(Švejdová, 2014)

Klíčová slova příspěvku: strom, části stromu, klíčení, ochrana stromů

3.3 Týdenní výchovný a vzdělávací prožitkový program pro děti v mateřské škole

Název: Strom pro život

Úvod

Tento týdenní program jsem realizovala v Mateřské škole Pospíšilovo náměstí v Pardubicích. Projekt jsem realizovala na třídě Medvídku.

Téma o přírodě je pro děti velmi zajímavé a proniká do všech složek předškolní výchovy. Děti tak získávají nejen spoustu nových poznatků a dovedností, učí se propojovat informace a pracovat s nimi, ale současně si osvojují kladný vztah k živé a neživé přírodě a rozvíjí se u nich pocit sounáležitosti s přírodou.

Hlavním záměrem projektu je, aby se děti naučily samostatně projevovat. Uvědomily si, že svým chováním ovlivňují i své okolí. Naučily se vzájemné spolupráci a toleranci.

Dokázali pojmenovat stromy v okolí školy, prohloubili pocit sounáležitosti a zodpovědnosti za životní prostředí kolem nás. Dále bych ráda tímto projektem zapojila i rodiče, kteří se budou podílet na aktivitách v rámci mateřské školy, sběrových dnech a výsadbě nových stromků na školní zahradě.

Motivace

Milé děti, povím vám jeden příběh o malinkém skřítkovi jménem Větvička. V jednom rozlehlém parku, na vysokém dubu, žilo mnoho malých žaludů, které se houpaly na větvích své dubové maminky. Žilo se jim dobře a bezstarostně, protože maminka jim dávala dostatek výživy a chránila je svými větvemi a hustým listím před nepohodou. Nejmenší z nich, ale také největší neposedá seděl úplně nahoře, až na nejvyšší větvičce v koruně stromu. Jednoho jarního dne se strhla veliká bouřka. Větve dubu se rozhoupaly s velikou silou. Neposedný malý žalud takové velké houpání ještě nikdy nezažil. Jenomže bouře stále sílila a najednou se přihnal tak silný vítr, že nejmenšího z žaludů odtrhl od větve a vynesl ho vysoko nad koruny stromů. Když dopadl na zem, ani se moc neuhodil, protože spadl do mechu jako do peřinek. Ale nebyl to jen mech, ale také kouzelný mlhový závoj, co se nad ním vznášel. Ztratila ho víla, která tam odpočívala chvíli před bouří. Ten závoj měl takovou moc, že každý, kdo se ho jen dotknul, oživil. (Hůlová, 2002). Kouzlo závoje vdechlo malinkému žaludu nejen duši, ale i lidské vlastnosti. A tak se stalo, že se malý žalud proměnil ve stromového skřítku zvaného „Větvička“. Narostly mu nožičky a ručičky, pusa, nos a oči. Hluboce se nadechl a otevřel oči, aby se podíval, kde to vlastně je. Když se rozhlédl kolem sebe, zjistil, že se nachází na neznámém místě. Větvička byl velmi vystrašený, jelikož přišel o svůj domov, který měl v koruně vysokého dubu. Větvička se rozplakal a byl smutný.

Jeho naříkání zaslechla malá veverka, která seděla na smrku a chroupala sladká jadrčka. Slezla opatrně dolů ze stromu, aby se podívala, kdo pak to dole pláče. Větvička seděl v mechu pod stromem a netušil, že ho někdo pozoruje ...

Návrh realizace projektu

Pokus

Co semínka potřebují k životu

Víte, co rostliny potřebují k životu a co jim naopak může ublížit?

Pomůcky: čtyři plastové ploché misky (např. od nanukového dortu), vata, ocet, semínka (čočka, řeřicha, fazole)

Postup:

1. Vatu vložíme do misek a nasypeme na ni semínka.
2. První misku zaléváme čistou vodou alespoň jednou denně.
3. Druhou misku zaléváme čistou vodou jen jednou za tři dny.
4. Třetí misku zaléváme čistou vodou.....
5. Čtvrtou misku zaléváme vodou s octem (v poměru 3 : 1).

Otázky: Co se stalo se semínky v jednotlivých miskách? Co rostliny potřebují ke svému růstu? Co jim naopak škodí?

Pohybová činnost – Žalud (Jak roste chléb)

Jarní pučení

Pupeny jsou základy budoucího květu, listu nebo větvičky. Pupeny stromů jsou často chráněny šupinami. Některé jsou lepkavé, například pupeny olše nebo jírovce maďalu. Lepkává hmota pupen chrání.

Malování jarních větvíček

Pomůcky: tvrdé papíry, tuš, slámka, temperové barvy, štětce, kelímky na vodu

Postup: Štětcem nanese na papír tuš, kterou rozfoukáme pomocí slámky. Vzniknou tím větve, které doplníme o pupeny tak, že na ně obtiskneme prsty namočené v temperové barvě.

Pozorování větvíček s pupeny

Při vycházce s dětmi můžeme ustříhnout několik větvíček různých stromů. Vložíme je do sklenice s vodou a postavíme na okno. Každý pozorujeme, co se s větvíčkami děje. Pupeny se postupně začnou nalévat a zvětšovat, až se rozevřou a objeví se malé zelené lístečky nebo malé jehličky.

Strom je domov pro zvířátka

Hra "Stromečku, stromečku, kdo v tobě bydlí?"

Popis činnosti:

Připomenou dětem, že každý strom je živý organismus (opakování, co potřebuje strom ke svému růstu), ale zároveň, že je to domov pro některá zvířátka a živočichy, kteří bydlí v koruně stromu, pod kůrou, v dutinách, pod zemí. Při vycházce v lese zkusíme zjistit, která zvířátka to jsou a v jaké části stromu bydlí (v lese jsme slyšeli zpívat ptáčky a ti si staví hnízda v korunách stromů, stejně tak vidíme často poskakovat na stromech veverku). Při vycházce děti prozkoumávají nejen stromy, ale nosí mi další rozličné přírodniny, na nichž jsou patrné známky života různých živočichů - kůru ze stromu, kde lezl brouček a kde byly zároveň cestičky od dalších broučků a larviček, na pařezu děti objevují slunéčko sedmitečné, vedle stromu si všimnou díry, kterou vyhrabala myš, když spěchala do svého domečku v kořenech stromu. Děti si všímají také rostlin, které rostou na stromě - mech, lišejník, jmelí. Také mohou upozornit na strom, který má poraněnou kůru.

Strom pro člověka

Co je ze dřeva

Ze dřeva stromů se vyrábí spousta věcí – nábytek, hračky, hudební nástroje, tužky, papír, knihy, sešity.

Odkud je dřevo

Pomůcky:

- hračky a předměty na zahradě MŠ.

Popis činnosti:

Převážná část programu probíhala na zahradě mateřské školy a v lese. Povídala jsem si s dětmi o tom, co všechno je ze dřeva. Děti se rozhlédly po zahradě a jmenovaly pískoviště, některé průlezky nebo jejich části, hračky, altán, plot apod. Společně děti

přišly na to, že dřevo je z lesa. Ale co je to les? Děti odpovídaly, že les je hodně stromů a je to také domov pro zvířátka.

Recyklovaný papír

Z použitého papíru lze vyrobit nový papír. Protože už víme, že papír se vyrábí ze dřeva stromů, napadne nás určitě, že se tak dá spousta stromů ušetřit. Vyrobíme si ve školce vlastní recyklovaný papír.

Návod: Roztrháme noviny na malé kousky a s trochou vody rozmixujeme. Do pekáče položíme pletivo, na něj nalijeme novinovou kaši a rovnoměrně rozprostřeme. Pletivo i s kaší vložíme mezi suché noviny a pomocí prkénka nebo válečku vytlačíme vodu. Pletivo opatrně vyjmeme a kaši na novinách dáme uschnout.

Pohádka o moudrých dubech a nafoukaném větru

Před dávnými a dávnými lety, kdy ještě na světě nebyla města a vesnice, jen velký zelený prales, přiletěl do toho pralesa vítr. Vítr byl úžasně nafoukaný, nosil nos nahoru a řval na celé kolo, že nikdo neumí lépe lítat než on a nikdo neumí tak pěkně zpívat jako on.

*To ví kaštan, javor, jasan,
to ví přece každý strom,
že když zpívám, přímo já sám,
protože mam hlas jak zvon.
To ví přece každý strom,
že má vítr hlas jak zvon."*

"Je pravda," uznaly stromy, "že zpíváš hodně nahlas, ale podle našeho názoru lépe zpívají ptáci."

"Ptáci? A kde jsou?" divil se vítr.

"Schovali se před tebou v našich zelených větvích, protože se báli, že jim potrháš peří. Foukal jsi totiž hrozně silně."

"Hned zafoukám ještě silněji," rozzlobil se vítr. "Tak silně, že otrhám všechno listí a

vyženu všechny ptáky z lesa. A pak už nikdo nebude říkat, že ptáci zpívají lépe než já." Tohle vítr prohlásil a hned začal oškubávat se stromů listí a vyl při tom, jak mohl nejsilněji:

*Ptačí zpěv já nemám rád,
tak jdu listí oškubat."*

A tu se ptáků zastaly duby:

"Nedovolíme, aby vítr oškubal naše listí, protože by ptáci ztratili úkryt", řekly odhodlaně. A tak pevně držely listí ve větvích, že ho vítr opravdu nemohl servat. Celý podzim foukal a škubal, foukal a škubal - a nic. V říjnu neurval ani jeden dubový list, v listopadu taky ani jediný. Dokonce ani v prosinci se mu to nepodařilo.

*I když přišla krutá zima
a přinesla silný mráz,
dub své listí pevně třímá,
dub své listí nesetřás.
I když přišel silný mráz,
dub své listí nesetřás.*

Dubové listy se zkroutily, svraskaly a zešedly od jinovatky a mrazu, ale ani vítr ani zima listí z dubu nemohly shodit. A každého dne sedali na větvích pod ochranou dubového listí ptáci a veselou písničkou děkovali dubům za to, že jim poskytly útočiště a ochránily je před zimou a větrem.

Tak to bylo kdysi a tak je to i doposud. Od listopadu až do května, kdy jiné stromy nemají už ani lístek, duby pevně, nejpevněji jak můžou, drží své svraskalé a větrem pokroucené listí na větvích a snaží se neztratit ani jeden list. A každým rokem vyhrávají válku s větrem a zimou a ptáci jim za to děkují svým cvrlikáním a okřídlenou písničkou:

*Duby i dubové proutí
do trubiček listí kroutí,
kroutí, krabatí a svíjí,
ptáci se v tom listí skryjí.*

*Pak se, větře, marně chlub
ptáky v listí schoval dub.*

*Díky dubům kabrňákům
neublíží zima ptákům.
On to není žádný omyl,
jakou sílu mají stromy:
Vítr fouká na sto trub,
ale válku vyhrál dub!"*

Nabídka činností

- procvičování pojmů před, za, nahoře, dole, vlevo vpravo - přiřazování ptáčka k dubu
- procvičování číselné řady - počet listů na dubu, počet ptáků v hnízdě
- poznat, kteří ptáci přes zimu odlétají do teplých krajin, kteří přezimují u nás
- Strom – povídání co potřebuje k růstu, jaké známe stromy, které rostou v lese - **brainstorming**
- pojmenování a pozorování plodu dubu – žaludů – **brainstorming**
- vyprávění příběhu o dubu nebo žaludech - **interpretace**
- **Problém:** Stromy napadly duběnky- paraziti, jak by tento problém vyřešily a pomohly stromům se jich zbavit
- Přišel silný vítr a chce stromům sebrat všechno jejich listí – **řešení problému, brainstorming**
- Každý vyjádří svůj názor ohledně nafoukaného větru – **názorové spektrum**
- Vyprávění příběhu o ptáčcích - **interpretace**
- Motivační hra: Od semínka ke stromu
Děti budou předvádět postupný růst stromu podle pokynů, které jim budu zadávat (klíčení semínka, růst malého stromečku, velký strom, na strom fouká vítr, atd.) – **narativní pantomima, hra v roli**
Důležitá je reflexe

Pohybové činnosti

- pohybová aktivita - pohybová hra "Na ptačí hnízda"
Děti se rozdělí do skupin různých druhů ptáčků. Každá skupina má svoje hnízdo - například označeno křídou, lanem. Také je domluvený signál, na který ptáci své hnízdo opustí, anebo se vrátí zpět. To může být obrázek, praporek různé barvy apod. Děti opticky sledují svůj symbol a reagují pohybem - letem ptáka, kterého představují. Učitelka symboly zvedá nad hlavu nebo schovává za záda. Z hnízda může vyletět jedna i více skupin najednou. (Je nutné upozornit na bezpečnost pohybu.) - *skupinová práce, hra v roli*
- pohybová aktivita - honička "Na vítr"
Honičku jsem si přizpůsobila přímo na tuto pohádku. Jedno dítě je honič, ostatní děti se snaží před honičem uprchnout. Mají za gumou kalhot zastrčený šátek nebo fáborek. To imituje listí na dubu. Honič (vítr) se snaží dětem fáborek odebrat, nesmí však použít násilí. Děti se různě k "větru" otáčejí, aby ztížily odebrání šátku. Pokud "vítr" vezme "dubu listí", je postižený "dub" ze hry vyloučen a čeká stranou na konec hry. Dítě, které zůstane ve hře jako poslední, je novým "větrem".
- Postavíme strom – koruna, kořeny (děti se pokusí znázornit strom, například vlastním tělem) – *živé obrazy*

Výtvarné činnosti

Jarní větrík

Výtvarné specifikum: : malba štětcem, práce s barvou

Forma: frontální, jednotlivci

Výtvarná technika: malba temperovými barvami

Prostorová organizace: na stolech (popř. na zemi) ve výtvarné třídě

Časové rozmezí: práce v rámci dopoledních činností

Pomůcky: temperové barvy, štětec, kelímeček na vodu, oblečení pro VV, papíry A4 dle

počtu dětí, kniha, obrázky, ubrusy na stůl

Výtvarný cíl: vyjádřit své emoce abstraktním výtvarným způsobem, zobrazovat bez předchozího předkreslení, využít celé plochy, seznámit se s mícháním barev

Motivace: Vycházíme z úvodní pohádky. Povídáme si o jarním počasí. Vymýšlíme jméno pro větrík. Každé dítě si vymyslí své jméno pro vítr. Muže být vítr prospěšný a hodný nebo je naopak zlý a škodí nám? Jak ten vítr asi vypadá? Odkud ten vítr přilétá? Dá se chytit? Je pomalý nebo rychlý? Silný nebo slabý? Teplý nebo studený?
„Zkusíme si na papír, jak si představujete, že takový vítr vypadá?“

Pokyny k práci: Děti si vezmou papír, čtvrtku a temperové barvy. Snaží se zachytit, jak si představují jarní vítr.

Co závěrem? Zhodnotíme a prohlédneme si všechny práce dětí. Popovídáme, jak na nás obrázky působí a jaký vítr je na obrázku. Pochválím děti za jejich snahu a obrázky vystavíme na nástěnce.

Zpětný pohled pedagoga: Děti byly velmi snaživé a nápavité. Menší problém nastal s mícháním barev.

Očekávaný výstup:

- Dítě a svět - porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé (všechno kolem se mění, vyvíjí, pohybuje a proměňuje a že s těmito změnami je třeba v životě počítat), přizpůsobovat se běžně proměnlivým okolnostem doma i v mateřské škole
- Dítě a svět - orientovat se bezpečně ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí (doma, v budově mateřské školy, v blízkém okolí)
- Dítě a jeho psychika - Jazyk a řeč - vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách
- Dítě a jeho tělo - vnímat a rozlišovat pomocí všech smyslů (sluchově rozlišovat zvuky a tóny, zrakově rozlišovat tvary předmětů a jiné specifické znaky, rozlišovat vůně, chutě, vnímat hmatem apod.)
- **Klíčové kompetence:**
- Komunikativní kompetence - dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.)

- Sociální a personální kompetence - samostatně rozhoduje o svých činnostech; umí si vytvořit svůj názor a vyjádřit jej
- Kompetence k učení - soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů

Větvičky, stromečků ručičky

- **Výtvarné specifikum:** pocitová kresba
- **Forma:** frontální, jednotlivci
- **Výtvarná technika:** kresba uhlem, rudkou
- **Prostorová organizace:** na stolech (popř. na zemi) ve výtvarné třídě, na školní zahradě
- **Časové rozmezí:** práce v rámci dopoledních činností
- **Pomůcky:** papíry, uhlí, rudka, větvičky

Výtvarný cíl: Seznámení s vybranými jehličnatými stromy. Rozvíjet všechny smysly. Ovládat koordinaci ruky a oka.

Motivace: Připravíme si několik větviček různých jehličnanů, které seženeme (smrk pichlavý, jedle, borovice, vejmutovka, modřín...). Která větvička píchá, která hladí? Jak píchá nebo hladí větvička smrčku? Jak vyjádřit různost doteku? Nezapomeneme na větvičky modřínu, borovice pro odlišení pocitů. (Kresba dřívkem, tuší.)

Pokyny k práci: Děti sedí kolem stolu, každé si z krabice vyloví svoji větvičku. Opatrně se jí budou dotýkat. Pojmenují ji. Pak si větvičky v kruhu vymění. Budeme se hladit větvičkami. Děti se mohou vyjadřovat k pocitům, které dotyk vyvolává, ale i personifikací ve smyslu, kdo a jak se mě dotkl, pohladil mě, polechtal, jako by šlo o kontakt s lesním skřítkem (Veselý pichláček lochtá, Modřínové hladítko hezky voní). Pocity z doteku se děti pokusí nakreslit měkkým kreslícím materiálem.

Výtvarné problémy, úkoly: soustředit se na různost doteku, jeho lineární a tvarovou představu. (Cikánová, 2014, s.25)

Co závěrem? Zhodnotíme a prohlédneme si všechny práce dětí. Popovídáme, jak na nás obrázky působí. Pochválím děti za jejich snahu a obrázky vystavíme na nástěnce.

Zpětný pohled pedagoga: Někteřým dětem byly větvičky nepříjemné, nechtěly vyjádřit své pocity. Bylo potřeba delší motivace.

Rozvoj kompetencí:

Kompetence k učení - má elementární poznatky o světě přírody

Kompetence k řešení problémů - problémy řeší na základě zkušenosti, postupuje cestou pokusu a omylu, hledá různé možnosti a varianty, využívá při tom zkušenosti, fantazii a představivost

Komunikativní kompetence - v běžných situacích komunikuje bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými

Sociální a personální kompetence - spolupodílí se na společných rozhodnutích

Činnostní a občanské kompetence - odhaduje rizika svých nápadů, jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daných okolnostem

Od semínka ke stromu

Výtvarná činnost: Co všechno potřebuje semínko ke svému růstu

Forma: frontální, jednotlivci

Prostorová organizace: na stolech (popř. na zemi) ve výtvarné třídě

Časové rozmezí: práce v rámci dopoledních činností (popř. možno rozvést do celého dne nebo týdne)

Motivace: Byla dvě semínka, která unášel větřík a pohrával si s nimi. Jedno z nich zanesl do krásné zahrady, kde bylo mnoho dalších stromů, voňavá tráva, zpívali tam ptáci a sluníčko tam natahovalo své dlouhé paprsky. Druhé semínko vítr odfoukl nešťastnou náhodou o kousek jinam. Semínko dopadlo do hromádky hlíny, která ležela vedle chodníku u velké silnice. Celý tam chodilo mnoho lidí, jezdila tam smradlavá auta a sluníčko nepříjemně pálilo. Zkuste se děti zamyslet, jak se dařilo prvnímu semínku v zahradě a jak druhému vedle silnice? Co takové malé semínko všechno potřebuje k růstu, ke svému životu? Má rádo světlo nebo tmu? Potřebuje vodu stejně jako my?

Pohybová činnost – růst semínka

Pokyny k práci: Vyzkoušíme si, jak se cítilo semínko, které rostlo v zahradě a jak se mohlo cítit semínko na okraji silnice. Vezmeme si papír, nachystáme dřívko, které

namočíme lehce do tuše. Nakreslíme semínko. Může být semínko malinké, velké.

Žíznivé nebo má naopak dostatek vody?

Specifikovaná výtvarná činnost: kresba tuší, kolorizace suchým pastelem

Pomůcky: čtvrtky A3, tuš, špejle, ubrousky, suchý pastel, nůžky, lepidlo, výtvarné pláště, ubrusy

Výtvarný cíl: rozvíjet elementární grafickou zručnost, zobrazovat bez předchozího předkreslení, využít celé plochy, seznámit se podrobněji s technikou práce s tuší

Hodnocení: každý si představí svůj obrázek, něco o něm poví a vysvětlí, co podle něho semínko dělá, jak se cítí, co potřebuje. Uděláme hromadnou diskuzi, pochválíme děti za jejich práci, ke každému řekne něco pěkného.

Rozvoj kompetencí:

Kompetence k učení - získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích

Kompetence k řešení problémů - řeší problémy, na které stačí, u složitějších neváhá využít opory staršího nebo dospělého

Komunikativní kompetence - dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (např. encyklopedie)

Sociální a personální kompetence - samostatně rozhoduje o svých činnostech

Činnostní a občanské kompetence - svoje činnosti se učí plánovat, organizovat a vyhodnocovat

Od kořenů ke koruně

Výtvarná činnost: jednotlivé části stromu

Forma: práce jednotlivce

Prostorová organizace: u stolků ve výtvarné třídě

Časové rozmezí: v rámci dopolední řízené činnosti

Motivace: Pohybová činnost (dramatizace) – růst stromečku, zdravotní cvičení.

Protahovací cviky- stromečky protahují své kořínky. Taneček s pohybem na píseň –

Rostou, rostou jedličky.

Práce s obrázky, knihy – v komunitním kruhu si opakujeme jehličnaté a listnaté stromy.

Procházka v okolí mateřské školy, zahrada – prohlížíme si stromy, všímáme si jednotlivých částí stromu. Dnes mi tedy zkusíte namalovat to, jak vypadá váš oblíbený strom. Každý si vybere jeden strom a zkusí mi ho namalovat. Zamyslete se, jak váš stromeček vypadá. Kde roste. Jaký má kmen. Jestli je vysoký nebo naopak malý. Jaké má větve. Jestli má listy nebo jehličí.

Vysvětlení činnosti: Vezměte si pracovní pláště a připravte si čtvrtku. Potom si nachystejte pomůcky a pusťte se do práce. Pokud někdo potřebuje pomoc, jsem tady nebo mu může pomoci i kamarád. Pro inspiraci, vám tu vystavím několik obrázků, které jsme si předtím ukazovali. Nezapomeneme si uvědomit, že stromeček vyrůstá ze země, má kořeny, kmen, který má na sobě kůru, větve, listí (korunu).

Specifikovaná výtvarná činnost: studie jednotlivých částí stromu

Pomůcky: čtvrtky (nejlépe A2, minimálně A3), štětce, kelímky na vodu, palety, tempery, výtvarné pláště, ubrusy, ubrousky

Výtvarný cíl: výtvarnou formou si osvojovat okolní skutečnost, přírodní jevy, učit se pozorovat a vnímat nové věci, přírodní jevy, využít barev, jejich kombinací a míchání

Hodnocení: po třídě rozmístíme všechny obrázky tak, aby na každý bylo vidět.

Každé dítě řekne, jaký strom nakreslilo, jakou část stromu. Zhodnotíme, zda dítě nakreslilo všechny části stromu. Uděláme si výstavku a vytvoříme stromečkovou školku, vystavíme.

Rozvoj kompetencí:

Kompetence k učení - pokud se mu dostává uznání, učí se s chutí

Kompetence k řešení problémů - nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu

Komunikativní kompetence - ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní

Sociální a personální kompetence - je schopno chápat, že lidé se různí a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečným

Činnostní a občanské kompetence - dokáže rozpoznat a využívat své silné stránky, poznávat svoje slabé stránky

Venkovní činnosti

- pozorování stromů - rozlišení jehličnatých a listnatých stromů
- pozorování stromů - opadané a neopadané listí
- pojmenovávání stromů
- pozorování a pojmenovávání jednotlivých částí stromu
- pozorování tvaru listu, porovnání s jinými
- procvičování hmatu - poznávání kůry stromu se zavázanýma (zavřenýma) očima
- měření obvodu kmene - s pomocí dětí - kolik dětí strom obejme, s pomocí lana či provazu

Hudební aktivity

- poslech textu
- zapamatování si jednoduché melodie (melodii si vytvoříme na dané verše samy; jednoduchou, lehce zapamatovatelnou)
- rytmizace textu (či jeho částí)
- hudební chvílka - "Sedí liška pod dubem" - *interpretace*
- hudební chvílka - napodobování větru (i jeho síly) pomocí šustění igelitového sáčku (všechny děti mají svůj sáček a podle slovní instrukce učitelky vytvářejí slabý či silný vítr) – *improvizace zvuková*

Tvořivé aktivity

- vyrábění "Dubových skřítků"
- kresba holého stromu i stromu s listím
- otisky listů
- vytrhávání listů z papíru podle předkresleného tvaru

- frotáž listů a kůry
 - kresba hnízdícího ptáka na stromě
- dechové cvičení - foukání brčkem do kelímku s vodou "Hra na vítr" (silný a slabý vítr) Každé dítě dostane kelímek s vodou (asi do poloviny) a brčko, na znamení fouká silně nebo slabě brčkem do vody. Po krátké době jsou děti schopny reagovat "jako orchestr" a občas foukání jako orchestr zní. Zvláště pak, pokud má každé dítě v kelímku jiné množství vody.

Centra aktivit

- Hudba – napodobování zvuků ptáků
- Stromy – stavění domečků pro ptáčky a zvířata z přírodnin
- Frotáž – listů a kůry stromů
- Kresba ptáků dle vlastní fantazie
- Skupinová práce – lepení listů a kresba stromu na velký formát papíru
- Pohádka – dramatizace pohádky O Moudrých dubech

Cíl EV: Dítě bude mít příležitost prozkoumat terén a vyvinout fyzické úsilí. (dotýkat se a vyhledávat přírodniny...) Při pohybu v přírodě budou děti poznávat přírodniny. Naučí se orientovat v terénu.

Dítě si zopakuje znalosti a dovednosti získané během týdne. Bude mít příležitost si uvědomit svůj vztah k jarním rostlinám. Bude mít příležitost objevovat krásu jarních květin a všimnout si jí.

Vzdělávací cíl z RVP PV: Dítě se učí dodržovat pravidla hry a vycházky.

Dítě rozlišuje mezi činnostmi, které zdraví okolního prostředí podporují a které je poškozují.

Dítě zvládá běžné způsoby pohybu v různém prostředí, koordinuje lokomoci.

3.4 Reflexe projektu a zhodnocení

Tento projekt jsem si vyzkoušela ve třídě Medvídků. Realizace projektu se zúčastnilo 20 dětí ve věku 3 -5 let. Motivační pohádka se dětem velmi líbila, takže motivace tohoto projektu byla vhodně vybrána. Do jednotlivých činností se zapojily téměř všechny děti. Písničky a rytmy nedělaly dětem větší problém. Tělovýchovné aktivity byly také velmi oblíbené. Menší problém nastal, když se museli sami zamyslet a říci svůj názor. Vyjádření svých myšlenek dělalo dětem největší problém. Jinak bych tento projekt hodnotila kladně. Děti si díky projektu uvědomily, jak je důležité chránit přírodu a stromy.

V rámci projektu proběhl v mateřské škole sběr papíru, do kterého se zapojili téměř všichni rodiče.

Stromečky, které jsme s dětmi vypěstovaly, si děti odnesly domů. Tento stromeček si děti zasadily na svém oblíbeném místě a pozorují dále jeho růst.

3.5 Shrnutí, zodpovězení výzkumných otázek

V jaké míře se děti naučí během jednoho týdne poznat 5 druhů stromů?

Děti se během jednoho týdne naučily několik druhů stromů i s jejich plody. Z listnatých stromů to jsou: dub, buk, jírovec, bříza, z jehličnatých stromů to jsou: smrk, borovice, modřín. Velmi přínosné byly procházky do lesa, kde děti viděly stromy na vlastní oči.

Jaký mají děti vztah k přírodě, ekosystému lesa?

Během první návštěvy lesa byly některé děti hlučné, neklidné, nepozorné. V průběhu realizace projektu, děti vnímaly okolní prostředí a naučily se naslouchat zvukům lesa, šumění stromů. Na vycházkách byly klidné a vnímavé.

Jak se dětem líbily činnosti, které během programu vykonávaly?

V průběhu celého projektu byly děti velmi aktivní. Do činností se pouštěly s velikým nadšením. Velmi je bavilo, starat se o naklíčené žaludy, pozorovat jejich růst. Příběhy, které nás provázely v průběhu projektu, děti skutečně prožívaly. Na školní zahradě

stavěly domeček pro skřítku, nosily mu šišky a ostatní přírodniny, které našly. Snažily se skřítkovi vytvořit nový domov, kde by mohl žít.

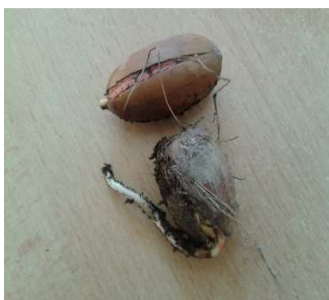
Nejvíce se dětem líbily vycházky do lesa, kde jsme hráli různé hry, pozorovali ptáčky a hmyz, hledali malé stromky. Závěrečná vycházka do lesa byla tematická. Děti potkaly lesní vílu, která jim vyprávěla o lese, zvířátkách, stromech a dalších věcech, které děti zajímaly. Seznámila je s lesním skřítkem a jezečkem Bodlinkou. Na závěr děti zkoušely vymyslet pravidla chování v lese. Mě mě překvapilo, že děti se nad daným úkolem zamyslely a vzájemně spolupracovaly.

Jaké nové zkušenosti si z projektu děti odnesly?

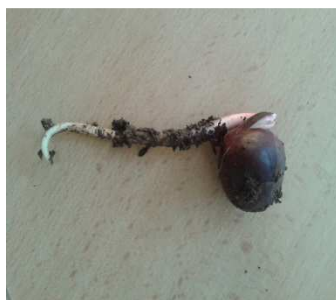
Děti si uvědomily, jak je pro nás příroda důležitá, a že je potřeba ji ochraňovat. Vyzkoušeli jsme si vyrobit recyklovaný papír a poznávali jsme, co vše se dá vyrobit ze dřeva. V rámci projektu proběhl sběrový den, do kterého se zapojili i rodiče. Navštívili jsme knihovny, kde jsme si prohlédli knihy, produkty ze dřeva. Vypěstovali jsme si stromky, které si děti odnesly domů. Jeden ze stromečků jsme společně s rodiči zasadili na školní zahradě.

V jaké míře se rodiče zapojili do projektu?

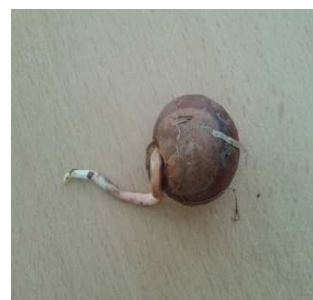
Rodiče byli velmi aktivní. Zajímali se o dění ve školce i o celkový záměr projektu. Zapojili se do sběru papíru, který proběhl v rámci projektu. Odnesli si domů vypěstované stromky, které s dětmi zasadili. V rámci projektu jsme zasadili na školní zahradě nový strom, který budeme společně chránit.

Obr. 1 - Naklíčené žaludy

Obr. 2 - Klíček

Obr. 3 - Naklíčený kaštan

Obr. 4 – Žaludy v květináči

Obr. 5 – Naklíčený kaštan, první lístky

Obr. 6 – Děti sází žaludy

Obr. 7 – Skřítek Zahradníček

Obr. 8 – Hledání žaludů

Obr. 9 – Sběr naklíčených žaludů

Obr. 10 – Větvičky jehličnatých stromů

Obr. 11 – Stavba lesa

Obr. 12 – Pokus, semínka, první den

Obr. 13 – Pokus, semínka, pátý den

Obr. 14 – Přesazování žaludů

Obr. 15 – Pozorování růstu

Obr. 16 – Skřítek Větvička

Obr. 17 – Pohybová hra na růst stromu

Obr. 18 – Frotáž přírodnin

Obr. 19 – Frotáž

Obr. 20 – Tvoření z recyklovaného papíru

Obr. 21 – Evelínka, 3 roky, semínko

Obr. 22 – Vycházka do lesa

Obr. 23 – Pozorování kůry stromů

Obr. 24 – Jak hladí větvička

Obr. 25 – Jarní větvičky

Obr. 26 – Strom je domov pro zvířátka

Obr. 27 – Sběr papíru

Obr. 28 – Knihovna

Obr. 29 – Děti v knihovně

Obr. 30 – Lesní víla

4 Závěr

V metodě ekologického projektování si děti v rámci prožitkového učení osvojily nové poznatky, získaly praktické dovednosti a byly zasety i první semínka lásky k přírodnímu prostředí. Projektová výuka se mi potvrdila, jako vhodná metoda k environmentální výchově s promyšlenou strukturou, s aktivačními činnostmi a s plánovanými produkty. Při promyšleném projektovém vzdělávání se lépe utvoří základy postojů k péči, obnově a ochraně přírody, které vedou děti k zodpovědnosti za vlastní chování k přírodě.

Cílem mé práce, ale nebylo jen projektování činností pro děti, nýbrž zapojit do projektu i rodiče, a tím u dětí posílit výchovně-vzdělávací ekologické záměry k utváření správných postojů. Setkávám se s názorem, že někteří rodiče projektové vyučování odsuzují, jelikož nemohou pochopit smysl daných činností a považují projekt za pouhé hraní a ztrátu času. Já jsem si ověřila v praxi, že zapojení rodičů do projektové výuky je pro posílení vzdělávací stránky, ale i vztahové velmi pozitivní, jen je velmi důležité, seznámit je s cílem a smyslem projektu.

V průběhu i v závěru mého environmentálního projektu jsem si uvědomovala, i potvrdila při rozhovorech s dětmi i rodiči, vyšší kvalitu vzdělávacího procesu formou hlubšího, smysluplnějšího i provázanější projektování s jasně danými cíli, tematickými produkty oproti častějšímu, běžnému školnímu tematickému vzdělávání.

V mateřské škole všichni celoročně využíváme pro ekologickou výchovu naší školní zahradu, kde jsme již ve spolupráci s rodiči založili kompost, vytvořili záhony, o které se staráme. Třídíme odpad, vyhledáváme sběrové dny, snažíme se přiblížit dětem správné ekologické chování. Učíme je poznávat a chápat, že lidská činnost může životní prostředí chránit, ale také poškozovat, špinit a zanášet odpadem. Pro příští období plánujeme obnovu zahrady s pomocí rodičů a dětí. Máme vypracovanou novou studii přírodní zahrady, pro kterou bude potřeba hodně společné práce pro postupné, etapově rozdělené vybudování jednotlivých ekologických povrchů a staveb například bylinné skalky, hmyzí domky, hmatové stezky, vrbové stavby. Rodiče a děti budeme i nadále smysluplně zapojovat do ekologicko-projektových záměrů školy. Zapojíme se i do státních ekologických projektů, kde je nutná spolupráce rodiny a školy např. RECYLOHRANÍ, projekt MATES.

Stále slyším, že rodiče nemají na své děti čas, tak se snažme vymýšlet společné aktivity ve školách pro rodiče s dětmi. Na závěr akce se může naplánovat i společné zábavné, hravé odpoledne. Snažme se mít k sobě blíž. Škola ke zlepšení lidských vztahů a vztahu ke svému okolí může hodně pomoci, tedy hledejme nové cesty. Jedna z nich je i smysluplné ekologické projektování ve školách,

Domnívám se, že cíl bakalářské práce se mi podařilo splnit a věřím, že spolupráce rodičů bude dále probíhat a budou se aktivně zapojovat do dalších projektů v rámci mateřské školy. Formou prožitkového učení se snažím pomáhat dětem zažívat krásu a tajemství přírody, učit je přírodu milovat a mít k ní úctu.

5 Seznam obrázků:

- Obr. 1 – Naklíčené žaludy
- Obr. 2 – Klíček
- Obr. 3 – Naklíčený kaštan
- Obr. 4 – Žaludy v květináči
- Obr. 5 – Naklíčený kaštan, první lístky
- Obr. 6 – Děti sází žaludy
- Obr. 7 – Skřítek Zahradníček
- Obr. 8 – Hledání žaludů
- Obr. 9 – Sběr naklíčených žaludů
- Obr. 10 – Větvičky jehličnatých stromů
- Obr. 11 – Stavba lesa
- Obr. 12 – Pokus, semínka, první den
- Obr. 13 – Pokus, semínka, pátý den
- Obr. 14 – Přesazování žaludů
- Obr. 15 – Pozorování růstu
- Obr. 16 – Skřítek Větvička
- Obr. 17 – Pohybová hra na růst stromu
- Obr. 18 – Frotáž přírodnin
- Obr. 19 - Frotáž
- Obr. 20 – Tvoření z recyklovaného papíru
- Obr. 21 – Evelínka, 3 roky, semínko
- Obr. 22 – Vycházka do lesa
- Obr. 23 – Pozorování kůry stromů
- Obr. 24 – Jak hladí větvička
- Obr. 25 – Jarní větvičky

Obr. 26 – Strom je domov pro zvířátka

Obr. 27 – Sběr papíru

Obr. 28 – Knihovna

Obr. 29 – Děti v knihovně

Obr. 30 – Lesní víla

6 Seznam použité literatury:

BEČVÁŘOVÁ, I., SOLOSHYCH, I. A. *Metodologie environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. 116 s. ISBN 978-80-87472-45-3.

CIKÁNOVÁ, Karla. *Tužkou, pastelkami nebo počítačovou myší*. Praha: Raabe, 2014. 112 s. ISBN 978-80-7496-082-6

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.

HEDERER, Josef. *Životní prostředí a výchova*. Praha: Portál, 1994. 51 s. ISBN 80-85282-88-7

HRONEŠOVÁ, Lenka. *O čtyřech královstvích aneb Jak na ekologickou výchovu v mateřské škole*. Brno: Sever, 2004. 44 s. ISBN 80-86838-02-1

HŮLOVÁ, Emma. *Dva nerozluční kamarádi Žaloudek a Kaštánek*. Praha: Axioma, 2002. 175 s. ISBN 80-7292-023-5

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina, KAPUCIÁNOVÁ, Magdalena. *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání*. 1.vyd. Praha: Raabe, 2013. 141 s. ISBN 978-80-7496-071-0.

KAŠOVÁ, Jitka. Tematická, nebo projektová výuka? *Mrkvička*, 2012, ročník 5, číslo 1, 4 s.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola. Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2.vyd. Praha: Grada, 2014. 256 s. ISBN 978-80-247-4435-3.

KŘOVÁČKOVÁ, B., SKUTIL, M. *Jak napsat seminární práci a závěrečné práce ve společenských vědách*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 31 s. ISBN 978-80-7041-863-5.

LÉBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. 1.vyd. Praha: Portál, 2012. 176 s. ISBN 978-80-262-0094-9.

MÁCHAL, Aleš. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Brno: Rezekvítek, 2008. 56 s. ISBN 80-86626-08-3.

PALMER, Joy, A. *Environmental education in the 21st century*. United Kingdom: Routledge, 1998. 304 s. ISBN 978-0415131971.

RAŠKOVÁ, Miluše. *Nebojme se projektové metody* [online]. Informatorium. [cit. 20. 6. 2015]. Dostupný z: <http://www.portal.cz/casopisy/info/ukazky/nebojme-se-projektove-metody/9250/>

ŠVEJDOVÁ, Hana. *Kůry, můry, ven, ať je krásný den*. Praha: Raabe, 2014. 92 s. ISBN 978-80-7496-079-6

TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009. 176 s. ISBN 978-80-7367-527-1.

VALTROVÁ, Iva. *Ekologická (environmentální) výchova v mateřské škole aneb Jak se stát koordinátorem EVVO v MŠ* [online]. Speciál pro MŠ. [cit. 11. 6. 2015]. Dostupné z: <http://magistr.rizeniskoly.cz/cz/casopis/rizeni-skoly/ekologicka-environmentalni-vychova-v-materske-skole-aneb-jak-se-stat-koordinatorem-evvo-v-ms.m-1454.html>.

Zákony ČR. *Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, §16*. [online]. [cit. 16. 6. 2015]. Dostupné z: <http://zakonycr.cz/>

Příloha:

Seznam zkratk

EV Environmentální výchova

EVVO Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

MŽP Ministerstvo životního prostředí

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MŠ Mateřská škola

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání